

Тема 3. Морфологічні особливості наукового стилю української мови

План

1. Загальна характеристика морфологічних особливостей наукового стилю
2. Загальна характеристика мовних жанрів, що визначають пошуковий характер наукової праці
3. Спільне й відмінне малих жанрів дослідницької наукової роботи (відгук, рецензія)

Література: 2, 4, 6, 9, 10

Словники: 4, 6, 9, 12, 15, 17, 18, 19

1. Загальна характеристика морфологічних особливостей наукового стилю

Морфологія - це вчення про будову та граматичні класи слів це вчення про будову та граматичні класи слів (частини мови це вчення про будову та граматичні класи слів (частини мови), граматичні категорії це вчення про будову та граматичні класи слів (частини мови), граматичні категорії і систему їх словозміни

- іменний характер мовлення туризм, економіка, податки
- відносні прикметники вільна економічна зона
- віддієслівні іменники дослідження, розгляд, вивчення
- Іменники в значенні прийменників в міру, за певних обставин, у разі потреби, у випадку, згідно з, у значенні, у процесі, внаслідок
- мінімальне використання таких форм дієслів, що вказують на особу мовця «проблема, що

Р.в. (кого? чого?) іменників II відміни (ч.рід з нульовим закінченням)

Закінченнями *-а* - іменники зі значенням конкретності
(предмети, на які можна показати, які мають точний
вимір, а також точкові географічні об'єкти)

*чоловіка, метра, грама, гектара, понеділка, місяця
листопада, атома, мільйона, ступеня, м'якого знака,
відмінка, ромба, Києва*

Закінчення *-у* - іменники зі значенням абстрактності,
узагальненості (предмети, на які не можна
показати, які не мають точного виміру, а також
просторові географічні об'єкти)

*пора листопаду, колоквиуму, менеджменту, прибутку,
міськвиконкому, вокзалу, університету, алфавіту,
Дону, регіону, океану (крім географічних назв або
узагальнених об'єктів з наголосом на закінченнях
типу Дніпр'а, Дінц'я, Іртиш'а, моста (й мосту))*

Переклад прикметників з рос. на укр.

всемерный – всебічний

другой (случай) – інший (випадок)

единственный – лише один, єдиний

любой – довільний, будь-який

оставшийся – той, що залишився

прочие, остальные – решта (*тільки в однині*), всі інші

исходный – початковий

первичный – первинний

пунктирная (линия) – штрихова (лінія)

Завдання 2. Проаналізуйте морфологічні помилки наукового стилю та складіть речення, використовуючи правильні варіанти

Творення ступенів порівняння прикметників

Вищий ступінь	Найвищий ступінь
ознака проявляється більшою (або меншою) мірою, ніж в іншому	ознака виявляється найбільшою (або найменшою) мірою порівняно з іншими предметами
Проста форма суфікси -іш-, -ш- <i>дорожчий</i>	префікс най- <i>найдорожчий</i>
Складена форма більш, менш <i>більш вдалий</i>	найбільш, найменш <i>найбільш стійкий</i>
<u>Неправильно</u> Самий відомий Найбільш відоміший Один краще другого	<u>Правильно</u> Найвідоміший Найбільш відомий Один краще від (за,ніж) іншого

Особливості перекладу ступенів порівняння прикметників

В російській мові вищий та найвищий ступені порівняння більшості прикметників виражаються складною формою за допомогою слів «более, наиболее, самый»

детальный – детальний, более детальный – детальніший;
более эффективным в плане применения является метод
резолюций – ефективнішим щодо застосування є метод
резолюцій

Вправа 2. Використовуючи довідкову інформацію, перекладіть словосполучення на українську мову.

Ввести в состав, по учебной работе, следует отметить ...

Дієслово: уникайте умовного способу

неправильно	правильно
Підприємства змогли б виконати замовлення, якби...	Підприємства виконають (зможуть виконати) замовлення, якщо...
Виконавець повідомив би Вас завчасно, коли б...	Завчасне повідомлення виконавця було можливе лише за умов...

Нормативною є форма на **-ТИ**, а не **-ТЬ**

неправильно	правильно
виступать	виступати
говорить	говорити
запроваджувать	запроваджувати
здійснювать	здійснювати
наполягать	наполягати

Сполучення числівника з іменником

Правило	Приклад
Кількісний імен. раз + числ. та імен. половина має форму рази – Н.в. мн. Якщо цей дробовий числ. виражений десятковим дробом , то раз має форму Р.в. одн.	Три з половиною рази Три і п'ять десятих раза
Два, три, чотири, обидва + імен. у Н.в. мн.	Два плани , три зміни , чотири накази
П'ять і далі + імен. Р.В. мн	Шість працівник ів , сто сорок сторін ок
Дробові числ. + імен. Р.в. одн.	Дві третини часу
Керування складених числівників визначається останнім словом	Двадцять <u>шість</u> слухач ів

Відмінювання кількісних числівників

від 5 до 10, від 11 до 12, 30-80

- Н. п'ять сімнадцять
Р. п'яти (п'ятьох) сімнадцяти
(сімнадцятьох)
Д. п'яти (п'ятьом) сімнадцяти
(сімнадцятьом)
З. п'ять (п'ятьох) сімнадцять
(сімнадцятьох)
О. п'ятьма (п'ятьома)
сімнадцятьма
(сімнадцятьома)
М. на п'яти (п'ятьох) на
сімнадцяти (сімнадцятьох)

- Н. п'ятдесят
Р. п'ятдесяти (п'ятдесятьох)
Д. п'ятдесяти (п'ятдесятьом)
З. п'ятдесят (п'ятдесятьох)
О. п'ятдесятма
(п'ятдесятьома)
не буває форми з -и
М. на п'ятдесяти (п'ятдесятьох)

Впр. 4, 10, 11, 12

Відмінювання кількісних числівників

- Числівники **40, 90, 100** в усіх відмінках, крім Н. і З, мають закінчення **-а** (сорока**а**, дев'яноста**а**, ста**а**)
- Складні числівники на визначення **сотень**

Н. дві**сті** три**ста** п'ят**сот**

Р. дв**ох**сот тр**ьох**сот п'ят**исот**

Д. дв**ом**ста**м** тр**ьом**ста**м** п'ят**иста**м

З. дві**сті** (дв**ох**сот) три**ста** (тр**ьох**сот) п'ят**сот** (п'ят**исот**)

О. дв**ома**ста**ми** тр**ьома**ста**ми** п'ят**ьма**ста**ми**
(п'ят**ьома**ста**ми**)

М. (на) дв**ох**ста**х** (на) тр**ьох**ста**х** (на) п'ят**иста**х

Відмінювання кількісних числівників

- У **складених** кількісних числівниках відмінюються **всі** складові частини

Н. триста вісімдесят сім

Р. трьохсот вісімдесяти (вісімдесятьох) семи (сімох)

Д. трьомстам вісімдесяти (вісімдесятьом) семи (сімом)

З. триста (трьохсот) вісімдесят (вісімдесятьох) сім (сімох)

О. трьомастами вісімдесятьма (вісімдесятьома) сьома (сімома)

М. (на) трьохстах вісімдесяти (вісімдесятьох) семи (сімох)

- У **дробових** числівниках **чисельник** відмінюється **як кількісний** числівник, **знаменник** — як **порядковий**:

дві п 'ятих, двом п 'ятим, двома п 'ятими; три десятих, трьом десятим, трьома десятими

Порядкові числівники

У складених порядкових числівниках відмінюється **лише останнє слово**: дев'ять тисяч дев'ятсот дев'яносто дев'ятий — ...
дев'ятого (дев'ятих), дев'ятому (дев'ятим), дев'ятий (дев'яті),
дев'ятим (дев'ятими), на дев'ятому (дев'ятих)

При запису після риски пишуть

- **Одну останню літеру**, якщо вони закінчуються на голосний (крім «о» та «у») або на приголосний звук
  - **Дві останні літери**, якщо закінчуються на приголосний та голосний «о» чи «у».
третя декада – **3-я декада** (не: 3-тя), п'ятнадцятий день – **15-й день** (не: 15-ий), тридцятих років – **30-х років** (не: 30-их), десятого класу – **10-го** класу (не: 10-о або 10-ого), у сьомому рядку – **у 7-му рядку** (не: 7-у або 7-ому)
-

Керування – синтаксичний зв'язок слів, при якому **залежне слово** має той відмінок, якого вимагає **голове слово**

---

1. Дієслівне керування

вживати + **Р. в.** *заходів*

зазнавати + **Р. в.** *нападу*

завдавати + **Р. в.** *шкоди*

додержувати (виконувати щось точно) + **Р. в.** *тиші*

Додержуватися + **Р. в.** *законів*

опанувати + **З. в.** *предмет*

оволодіти + **О. в.** *майном*

говорити + **О. в.** *українською мовою*

повідомляти + **О. в.** *телефоном*

2. Іменне керування

Опанування + **Р. в.** *курсу*

пам'ятник + **Д. в.** *Франкові*

3. Прикметникове керування

Високий на + **З. в.** *на зріст*

Притаманний + **Д. в.** *автору*

Властивий + **Д. в.** *йому*

Впр. 5

Чергування службових частин мови

...п **у, і, із** п...

...а **в, й, з** а...

...а **у(в), і(й), з** п...

...а **у** - в..., св..., сф..., Льв..., тв..., хв...

зі - с..., з..., ш..., щ..., св..., сф...

У – на початку речення

І – при зіставленні понять (батьки і діти)

- перед я, ю, є, ї

- на початку речення

Російський прийменник **ПО** в українській мові

- по:** гулять по городу – гуляти **по** місту; резьба по дереву – різьба *по* дереву;
по возможности – **по** можливості, **по** змозі
- О.в. без прийменника:** идти по берегу – йти берегом; украинец по
происхождению – українець родом
- з:** пособие по литературе – посібник **з** літератури; по моей вине – **з** моєї
вини; по той причине – **з** тієї причини; по случаю – **з** нагоди
- за:** экономист по образованию – економіст **за** освітою; по моим сведениям –
за моїми відомостями; по образцу – **за** зразком; по собственному
желанию – **за** власним бажанням
- через:** отпуск по болезни – відпустка **через** хворобу; по недоразумению –
через непорозуміння; по ошибке – **через** помилку (помилково)
- у, в:** по выходным дням – **у** вихідні дні; по понедельникам – **у** понеділки
(понеділками, щопонеділка); по делу – **у** справі
- на:** по адресу – **на** адресу; по заказу – **на** замовлення; по просьбе – **на**
прохання

Вправа 6, 7

---

2. Загальна характеристика мовних жанрів, що визначають пошуковий характер наукової праці

Стаття – наукова праця невеликого розміру, присвячена певній темі і розрахована на фахівців, які обізнані у тій темі

інформативні - інформують про нові результати дослідження

оглядові - аналіз подій, явищ тощо, зіставлення їх, виявлення найважливіших напрямів у розвитку науки

аналітичні - всебічний аналіз досить репрезентативних фактів, який виводить на розв'язання наукової проблеми

дискусійні – розгляд спірних питань

Завдання 1. Опрацюйте статтю О.М. Семеног «Наукова мова як комунікативний феномен» та охарактеризуйте морфологічні норми наукового стилю. Складіть складний номінативний план статті

---

3. Спільне й відмінне малих жанрів дослідницької наукової роботи

Рецензія – це критичний відгук на художній, науковий або інший твір з метою рекомендації його до друку, захисту

Містить зауваження, пропозиції та висновки фахівця щодо поданої на розгляд роботи

Відгук – це висновок уповноваженої особи (кількох осіб) про наукову роботу

Як підготувати та захистити дипломну роботу : вимоги та коментарі / Упор. І.Т. Муковський, А.Г. Міщенко, Л.В. Мороз. – Вид. 4-е, переробл. та допов. – К.: КУТЕП, 2014. – С. 46-47.

Реквізити відгуку, рецензії

- назва документа
- заголовок, що містить:
  - повну назву роботи
  - прізвище та ініціали автора
  - видавництво та рік публікації
  - кількість сторінок.
- текст, що містить:
  - загальну характеристику теми, проблеми, роботи, яка є предметом аналізу, обґрунтування її актуальності
  - стислий виклад змісту роботи
  - критичні зауваження, висновки з пропозиціями
- підпис, що завіряється печаткою
- дата

Завдання 3. Користуючись алгоритмічним приписом (за Г. Онуфрієнко), підготуйте рецензію на наукову статтю з фахового видання
